

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **РЕВКОВОЇ АННИ ВОЛОДИМИРІВНИ**
на тему: «**Організаційно-економічні засади продовольчого забезпечення населення України**»

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертації. Продовольча безпека є основою стійкого економічного розвитку держави. Збалансована та дієва система забезпечення населення продовольством впливає на якість його життя, економічну безпеку держави, її регіонів, конкурентоспроможність вітчизняної агропромислової продукції на світових та європейських ринках та є важливим індикатором соціально-економічного розвитку та стабільності у суспільстві.

Системний аналіз стану продовольчої безпеки України, загроза його погіршення в контексті світової продовольчої проблеми, військових дій в нашій країні, світові хвороби та існуючої нині економічної і соціальної кризи дозволяє стверджувати, що нагальним завданням держави є забезпечення населення якісними продуктами харчування за рахунок вітчизняного виробництва та за умов їх фізичної та економічної доступності для всіх верств населення.

Продовольча безпека забезпечує організаційні та економічні засади, які включають: якість, наявність, доступність, стабільність, збалансованість, достатність продуктів харчування. Якість харчових продуктів основна складова національної продовольчої безпеки, основними властивостями якої є безпечність харчового продукту та харчова, біологічна та енергетична цінність, а також належні органолептичні показники.

Проблема забезпечення населення якісними харчовими продуктами багатогранна, її вирішення ґрунтується на політичних, національних, соціальних, економічних, екологічних, науково-технічних та організаційних засадах.

Економічні засади полягають у підвищенні платоспроможного попиту населення, ефективності економіки країни, конкурентоспроможності продукції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, а також у сприятливій ціновій політиці щодо вітчизняних та зарубіжних продуктів харчування.

Організаційні засади продовольчого забезпечення населення України залежать від нормативно-правового регулювання, від дотримання державою систем стандартизації, сертифікації, метрології та контролю, що сприяє підвищенню якості продуктів харчування.

Беручи до уваги поточний стан національного виробництва і споживання, подальший розвиток має бути життєво важливим компонентом національної економічної політики. Державна аграрна політика має максимально стимулювати забезпечення стійкості сільськогосподарського виробництва й збереження ефективності ланцюга виробництва – переробки – зберігання – постачання населенню продуктів харчування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково-дослідних

тем: «Розробка науково-методичних засад оцінки ефективного управління і розвитку підприємств АПК в глобально-трансформаційних умовах» (номер державної реєстрації 0118U100511), термін виконання: 2019-2021 рр., де автором запропоновано алгоритм розвитку фермерських господарств орієнтованих на виробництво продукції садівництва та овочівництва для забезпечення населення якісними продуктами харчування; «Забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування» (номер державної реєстрації 0122U002096), термін виконання: 2022-2024 рр., де автором запропоновано напрями забезпечення продовольчої безпеки держави з урахуванням потенціалу та напрямів розвитку територіальних громад.

Мета і завдання досліджень. Метою дослідження є розробка організаційно-економічних засад виробництва та переробки продукції агропромислового комплексу орієнтованих на забезпечення продовольчого забезпечення України в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови.

Для досягнення цієї мети були поставлені та вирішені такі завдання: дослідити підходи до продовольчого забезпечення населення продуктами харчування та його місце у структурі економічної безпеки держави; проаналізувати теоретичні засади оцінки продовольчої безпеки в сучасних умовах; дослідити методичні підходи до оцінки продовольчої безпеки держави та визначити можливості вдосконалення існуючих методик; провести оцінку формування продовольчих балансів України; проаналізувати рівень забезпечення населення продуктами харчування; дослідити ефективність державного регулювання продовольчого забезпечення держави; розробити пропозиції щодо удосконалення діяльності державних органів у сфері забезпечення населення продовольством; розробити шляхи вдосконалення системи продовольчого забезпечення населення держави з урахуванням статистичних прогнозів зміни споживання основних продуктів харчування; визначити стратегічні напрями формування системи продовольчого забезпечення населення України.

Об'єктом дослідження є: процеси формування продовольчого забезпечення населення України в сучасних умовах функціонування АПК.

Предметом дослідження є: сукупність теоретичних, методичних і практичних положень щодо формування продовольчого забезпечення населення України в сучасних реаліях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розробці комплексного організаційно-економічного механізму формування продовольчого забезпечення держави з урахуванням сучасних реалій.

Найбільш суттєві наукові результати дисертаційної роботи, що містять наукову новизну і характеризують особистий внесок автора, наступні:

вперше:

- запропоновано рекомендації щодо створення автоматизованої системи поширення електронних продовольчих талонів за допомогою додатку «Дія» для малозабезпечених осіб та вразливих груп населення;

удосконалено:

- підходи до реалізації принципу продовольчої самозабезпеченості регіонів на основі аналізу стану АПК, сприяння розвитку кооперації та

вдосконалення нормативно-правового регулювання розвитку виробництва продовольчих ресурсів;

- методику оцінки індексу продовольчої безпеки, що дасть можливість врахувати індикатор достатності споживання харчових продуктів населенням, який якісно впливає на раціон українців у сучасних умовах;

- функціональну структуру системи продовольчого забезпечення, яка включатиме в себе системи не лише виробництва та реалізації, але і перерозподілу продовольчих ресурсів;

- підхід до забезпечення продовольчої безпеки, який має включати заходи повоєнної відбудови логістичних шляхів транспортування продовольства та забезпечення їх безпеки;

- організаційно-економічний механізм забезпечення продовольчої безпеки, як доповненням до якого запропоновано створення «Банку їжі», метою функціонування якого є забезпечення продовольства малозабезпечених осіб та вразливих груп населення;

набули подальшого розвитку:

- підходи до забезпечення населення продовольством, виходячи з оцінки диференціації доходів населення та рівня безробіття;

- підходи до розвитку переробних виробництв АПК орієнтовані на державне стимулювання розвитку садівництва та овочівництва на основі запропонованого алгоритму орієнтованого на фермерські господарства;

- підхід до державного регулювання продовольчого забезпечення населення, який включатиме орієнтацію на розвиток переробних кооперативів на базі фермерських господарств, які забезпечуватимуть населення якісними продуктами харчування за помірними цінами.

Особистий внесок автора в одержані наукові результати.

У дисертаційній роботі сформульовано та обґрунтовано сукупність положень, які характеризуються науковою новизною і свідчать про особистий внесок її автора у розвиток економічної науки, який полягає у вирішенні наукових завдань щодо розкриття теоретичних засад та удосконалення методологічних положень щодо формування продовольчого забезпечення населення України.

Практичне значення одержаних результатів. Результати, отримані в дисертаційній роботі, впроваджені в практичну діяльність Асоціацією сільськогосподарських дорадчих служб при проведенні начальних тренінгів – пропозиції стосовно розвитку кооперації в середовищі особистих селянських господарств та малих сільськогосподарських підприємств з метою забезпечення продуктами харчування населення сільської громади в умовах запровадження воєнного стану в Україні (довідка № 53 від 19.04.2023 р.); Іллінецької міської радою – пропозиції стосовно створення соціальних їдалень при формуванні Стратегії сталого розвитку Іллінецької міської територіальної громади до 2027 року (довідка № 14.3-545 від 26.05.2023 р.); Департаментом агропромислового розвитку Вінницької обласної військової адміністрації – напрацювання стосовно створення механізму надання внутрішньої продовольчої допомоги населенню в практичній діяльності даного органу (довідка № 01.2-13/420 від 05.06.2023 р.).

Практичне значення одержаних наукових результатів зумовило їх впровадження у навчально-методичний процес та наукову роботу кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ (довідка № 01.1-60-1245 від 06.11.2023 р.).

Положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету під час викладання окремих частин навчальних дисциплін «Регіональна економіка», «Аграрна політика та земельні відносини».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є авторською працею. Відображені у ній висновки, рекомендації та положення наукової новизни, які виносяться на захист, отримані здобувачем особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом власних напрацювань здобувача.

Апробація результатів дослідження. Положення дисертаційної роботи пройшли апробацію у доповідях і виступах дисертанта на 9 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що відбулись протягом 2019-2022 рр.

Публікація результатів дослідження. За результатами дослідження автором опубліковано 13 наукових праць, загальним обсягом 27,88 ум. друк. арк. (власний доробок автора 5,32 ум. друк. арк.), у тому числі 0,3 ум. друк. арк. у виданні, що входить до наукометричної бази даних Web of Science; 3,77 ум. друк. арк. у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 0,29 ум. друк. арк. у монографіях іноземною мовою у зарубіжних виданнях; 0,96 ум. друк. арк. у інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота Ревкової А.В. складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний обсяг дисертації становить 145 сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить 25 таблиць, 15 рисунків, 6 додатків. Список використаних джерел включає 135 найменувань.

У вступі аспірантка зазначає актуальність теми, проблеми створення ефективної системи забезпечення продовольчої безпеки держави в сучасних умовах. Вказує мету і основні завдання щодо розробки заходів виробництва та переробки продукції агропромислового комплексу, орієнтованих на забезпечення продовольчої безпеки України. У роботі сформульовано предмет, об'єкт та основні методи дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, задекларовано особистий внесок здобувача.

У першому розділі «Теоретико-методичні аспекти організаційно-економічних засад продовольчого забезпечення населення України» описано підходи до формування системи забезпечення продуктами харчування населення, до визначення «продовольча безпека», визначено основні функції системи продовольчого забезпечення. Наведено комплекс параметрів, що показують рівень задоволення населення продуктами харчування, рівень самозабезпеченості основними видами продовольства, критерії та систему показників кількісної оцінки забезпечення населення продовольством. Описано методологію продовольчого забезпечення через систему показників оцінки доступності та

достатності продовольчого забезпечення, що дає можливість оцінити рівень функціонування продовольчого ринку. Розраховано індикатор достатності споживання продуктів харчування одного українця та завдяки даному індикатору визначено раціональні норми споживання продуктів населенням.

У другому розділі «Оцінка сучасного стану продовольчого забезпечення України» проаналізовано формування продовольчих балансів держави, визначено вплив військових дій на розвиток аграрного виробництва, що безпосередньо впливає на продовольчу безпеку. Наведено та охарактеризовано динаміку валових зборів, зібраних площ сільськогосподарських культур, динаміку виробництва основних видів продукції тваринництва та рослинництва, динаміку імпорту продовольчих товарів за період 2018-2022 рр. Здійснено оцінку забезпечення населення України продуктами харчування та визначено показники споживання основних видів продуктів харчування в Україні, а також показники забезпечення окремими продуктами харчування та динаміку сукупних витрат домогосподарств та частку витрат на харчування. Проведено оцінку ефективності державного регулювання продовольчого забезпечення населення та визначено механізми державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки України.

У третьому розділі «Перспективні напрями підвищення рівня продовольчого забезпечення населення України» описано державне регулювання продовольчого забезпечення населення через прогностичні показники споживання основних харчових продуктів. Запропоновано формування інституційних основ забезпечення населення продуктами харчування. Удосконалення системи інститутів є важливим чинником забезпечення продовольчої безпеки та підвищення конкурентоспроможності національного агропродовольчого комплексу. Наведено стратегічні напрями формування системи продовольчого забезпечення населення України.

Висновки є науково обґрунтованими та спрямовані на вирішення питань формування продовольчої безпеки, підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі сприяння розвитку фермерства, розробці Концепції корпоративних форм та методів управління АПК тощо. Визначено, що реалізувати довгострокові конкурентні переваги вітчизняного аграрного сектору України можливо шляхом стабільного нарощування врожайності за рахунок використання сучасних технологій органічного виробництва, підвищення продуктивності тварин на основі впровадження інноваційних технологій вирощування в комплексі з державною підтримкою.

Не дивлячись на високий науковий рівень, оригінальність та новизну результатів представленого наукового дослідження, його значення для теорії та практики аграрної сфери, слід звернути увагу на такі зауваження, побажання та дискусійні питання дисертаційної роботи Ревкової А.В.:

1. Доцільно додати рисунки та схеми у розділ 1, з метою унаочнення представлених результатів дослідження. Наприклад, за допомогою рисунка можна відобразити «Організаційно-економічні засади забезпечення якості харчових продуктів», окремо виділивши організаційні та економічні чинники або додати рисунок на якому відобразити «Модель сучасної продовольчої безпеки України» тощо.

2. При описі рис. 3.9. доцільно було б визначити відповідальні державні структури за системи продовольчого забезпечення населення.

3. Автором запропоновано використання додатку «Дія» для отримання продуктових талонів малозабезпеченими верствами населення. Доцільно було б зазначити чи в інших країнах реалізовувалися подібні проєкти.

4. Доцільно було б охарактеризувати зміни напрямів експорту продовольства під час військового вторгнення РФ в Україну.

Загальний висновок перевірки дисертаційної роботи на унікальність тексту: відсоток унікальності складає 84%, що обумовлено використанням загальноприйнятої термінології, категорій, показників, економіко-математичних формул.

Загалом, наведені зауваження принципово не впливають на наукову та практичну цінність одержаних автором результатів дослідження і не знижують в цілому достатньо високої позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок. З огляду на актуальність, новизну, важливість отриманих автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаємо, що дисертаційна робота Ревкової Анни Володимирівни на тему: «Організаційно-економічні засади продовольчого забезпечення населення України», відповідає вимогам п. 5, 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», п. 26 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), а її авторка Ревкова Анна Володимирівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки та
підприємницької діяльності факультету
економіки, інформаційних технологій та
сфери обслуговування навчально-наукового
інституту економіки та управління
Вінницького національного аграрного
університету

Підпис Хаєцької О.П. засвідчує
т.в.о. вченого секретаря

Ольга ХАЄЦЬКА

Лариса ФЕНЯК